

LUNDS UNIVERSITET

Vi är inte längre där – en svensk liberalism i förändring

En beskrivande idéanalys om Moderaternas, Liberalernas och
Centerpartiets idéutveckling sedan Allians för Sverige

Kornelius Persson

Abstract

This thesis examines how the concept of liberty has changed in the three liberal parties represented in the Swedish parliament. The starting point of the thesis is the former right-wing government Alliance for Sweden, and its election manifesto from the year 2006. The manifesto of 2006 is then compared with the manifestos of the former liberal Alliance-parties from the election of 2022. The parties are the Moderate party, the Liberal party, and the Centre party. This paper aims to investigate if the parties' concept of liberty has changed since the first, collectively formed, manifesto from the year 2006. The different election manifestos are therefore the only materials that are in the reach of the analysis. The chosen method of the study is descriptive agent-centred idea analysis. Furthermore, the method aims to analyse the concealed message and bias of the manifestos. The analysis is based on Isaiah Berlin's two different forms of liberty: the negative concept of liberty and the positive concept of liberty. The study concludes that the parties have gone in the direction of positive liberty. The manifesto from the year 2006 was more dedicated to the negative concept of liberty than the manifestos from the year 2022 were.

Nyckelord: frihetsbegreppet, Moderaterna, Liberalerna, Centerpartiet, Allians för Sverige, positiv frihet, negativ frihet, svensk liberalism

Antal ord: 9698

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	2
1.2	Tidigare forskning.....	3
1.2.1	Jenny Andersson och Niklas Olsen.....	3
1.2.2	Kristina Boréus.....	4
1.2.3	Fredrik Eriksson och Anders Ivarsson.....	4
2	Bakgrund	6
2.1	Liberalismen i Sverige.....	6
2.2	Allians för Sverige.....	7
2.3	Moderaterna.....	8
2.4	Centerpartiet.....	9
2.5	Liberalerna.....	10
3	Teoretiskt ramverk	12
3.1	Frihetsbegreppet.....	12
3.2	Positiv frihet.....	13
3.3	Negativ frihet.....	14
3.4	Operationalisering.....	16
4	Metod och material	17
4.1	Idéanalys.....	17
4.2	Beskrivande idéanalys.....	18
4.3	Analysapparat.....	19
4.4	Material och avgränsningar.....	21
5	Resultat och analys	23
5.1	Allians för Sveriges valmanifest från år 2006.....	23
5.2	Moderaternas valmanifest från år 2022.....	25
5.3	Liberalernas valmanifest från år 2022.....	26
5.4	Centerpartiets valmanifest från år 2022.....	28

6	Slutsats och diskussion	31
6.1	Slutsats	31
6.2	Diskussion	34
7	Referenser.....	36

1 Inledning

”Bildandet av Borgerlig Allians kommer inte att garantera valseger. Men oddsen förbättras rejält. Bedömare, motståndare, väljare – och egna företrädare – får besked om att de borgerliga menar allvar och har självförtroende. En oändligt välkommen signal, djärv och inspirerande, i den eviga icke-förändringens svenska politik.” (Linder, 2004).

Så skrev den dåvarande politiska chefredaktören för Svenska Dagbladet PJ Anders Linder i en ledare från år 2004. Ledartexten skrevs innan Allians för Sverige lanserades senare samma år. Linder pekade på att om de borgerliga partierna skapade ett fördjupat samarbete skulle man kunna utmana Socialdemokraternas till synes eviga maktinnehav. Det var också det som hände, och Socialdemokraterna tvingades lämna Rosenbad efter valet år 2006. Det som en gång förenade de fyra borgerliga partierna till en gemensam allians år 2004 handlade inte bara om att knuffa bort Socialdemokraterna från regeringsmakten, utan också om en gemensam syn på frågor som exempelvis arbetsmarknad, välfärd och frihet. I debattartikeln *Vi ska befria kvinnorna från kollektivismen* (Hägglund et al. 2004) beskriver de det gemensamma målet att ge människor frihet över sina liv genom en annan politik.

Frihet var alltså ett centralt begrepp för alliansen, och de hade en gemensam bild av vad frihet var. Nu är det nästan 20 år sedan debattartikeln skrevs, och Alliansen har upphört att existera. I stället har tre av fyra forna alliansmedlemmar ingått i ett regeringssamarbete med Sverigedemokraterna vid namn Tidöavtalet. Samtidigt är frihet som begrepp fortfarande välanvänt av alla forna allianspartier, även om Centerpartiet nu sitter i opposition mot de övriga allianspartierna och Sverigedemokraterna. Uppsatsen undersöker Moderaternas, Liberalernas och Centerpartiets bild av frihetsbegreppet idag jämfört med när alliansen bildades. Har det förändrats?

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka huruvida Moderaternas, Liberalernas och Centerpartiets innebörd av frihetsbegreppet förändrats mellan år 2006 och år 2022. De valda partierna beskriver sig som liberala, och är också de partier som åberopar liberalismen som sin ideologi i någon form. Tidigare hade partierna också ett gemensamt regeringssamarbete. Det politiska landskapet har omkullkastats rejält sedan år 2006, och Allians för Sverige finns inte längre. Samtidigt samlar Sveriges tre liberala partier bara 31 procent i riksdagen efter valet år 2022 i jämförelse med 41 procent efter valet år 2006 (Valmyndigheten 2023a; Valmyndigheten 2023b). Valresultaten visar att den parlamentariska liberalismen är på nedgång. Har partiernas frihetsbegrepp också förändrats?

För att uppfylla studiens syfte har följande frågeställning formulerats:

- Har innebörden av Moderaternas, Liberalernas och Centerpartiets frihetsbegrepp förändrats mellan riksdagsvalet år 2006 och år 2022?

Filosofiska diskussioner om vad frihet egentligen är kan härledas ända vägen tillbaka till antiken. Även om uppsatsen inte syftar till att identifiera om partierna tror på ”sann” frihet eller inte, undersöker den ändå hur partierna ser på frihet samt hur detta har förändrats över tid. Det är relevant, både i hänsyn till den till synes eviga frihetsdebatten, och för partiforskningen i stort.

Det politiska landskapet ser mycket annorlunda ut nu än i jämförelse med vad det har gjort tidigare, och de svenska partierna har behövt förhålla sig till ett nytt parlamentariskt läge. Här behöver den statsvetenskapliga forskningen ligga i framkant. Både för att skapa förståelse för politik hos väljarna och på det sättet stärka demokratin, men också för att skapa mer kunskap om hur demokratiska processer fungerar inom statsvetenskapen. Denna uppsats undersöker om de

liberala partiernas frihetsbegrepp också har förändrats, och det är principiellt intressant då Allians för Sverige splittrades på grund av det förändrade politiska landskapet (Sveriges Radio 2019).

1.2 Tidigare forskning

Det tidigare forskningen som är utvald och relevant för undersökningen handlar om borgerlig idéutveckling och vilka idéer som har fått genomslag i den offentliga debatten såväl som i enskilda partier. Den tidigare forskningen ger också en historisk kontext till uppsatsen.

1.2.1 Jenny Andersson och Niklas Olsen

I forskningsartikeln *Introduction: libertarianism in the Nordics since the 1980s* skriver Jenny Andersson, professor i idéhistoria vid Uppsala universitet, och Niklas Olsen, professor i idéhistoria vid Köpenhamns universitet, om den nordiska nyliberalismen och libertarianismen. Syftet med att artikeln skrivs är för att bredda bilden av vad nyliberalism är, och att visa att den inte tar sig i samma uttryck världen över. Författarna menar att nyliberalismen i Norden präglas av en omfattande välfärdsstat, och att nyliberalismen och libertarianismen har behövt anpassa sig efter det. Andersson och Olsen pekar på att nyliberalism som idé fortfarande präglar politiken i de nordiska länderna, och då inte minst i de klassiska högerpartierna. Även om libertarianismen som epok var kort i Sverige, har den gjort tydliga avtryck i den svenska politiken. Libertarianismen blev som en grogrund för det som kom att kallas för nyliberalism (Andersson & Olsen 2023, s. 319–333).

Även om studien inte direkt handlar om partier, skapar artikeln ett sammanhang för denna uppsats. Nyliberalism och libertarianism är idéströmningar som har varit en del av den svenska liberalismen sedan 80-talet och ger därför uppsatsen en historisk kontext. Den idéströmningen är starkt sammanlänkad till det negativa frihetsbegreppet, vilket är en central del av uppsatsens analysapparat.

1.2.2 Kristina Boréus

Kristina Boréus, professor i statskunskap vid Uppsala universitet, har skrivit avhandlingen *Högervåg: Nyliberalism och kampen om språket i svensk offentlig debatt 1969–1989*. Avhandlingen handlar om hur högeråsikter utmanade dåtidens hegemoni, och delvis vann. Med hegemoni menar Boréus den etablerade och inte ifrågasatta huvudströmsåsikten (Boréus 1994, s. 11–16). Författaren beskriver hur högervågen drevs av nyliberala idéer om marknadsekonomi och fri företagsamhet, och att det främst de ekonomiska värdena som fick genomslag i den offentliga debatten, och inte andra nyliberala värden som frihet och rättvisa (Boréus 1994, s. 232–233).

Undersökningen visar alltså att högern, i form av de borgerliga partierna, lämnat det villkorslösa stödet för välfärdsstaten och i stället börjat ifrågasätta statens relation till individen i form av välfärd. Detta mynnade sedan ut i att öppna upp för företag eller andra aktörer att börja bedriva välfärdstjänster i Sverige, vilket hade varit otänkbart innan (Boréus 1994, s. 172–173).

Boréus avhandling är relevant för denna uppsats då den, likt Anderssons och Olsens *Introduction: libertarianism in the Nordics since the 1980s*, också ger historisk kontext till det som kom att bli Allians för Sverige, och den idéströmning som föranledde och möjliggjorde samarbetet. Boréus nämner också att det var de ekonomiska delarna av nyliberalismen som fick genomslag, och inte andra nyliberala värden som exempelvis frihet och rättvisa. Det är en intressant, och relevant, iakttagelse då syftet med denna uppsats är att analysera om de liberala partiernas frihetsbegrepp har förändrats ytterligare. Historisk idéutveckling ger kontext och sammanhang

1.2.3 Fredrik Eriksson och Anders Ivarsson

År 2011 bjöd Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola in till ett vittnesseminarium om det borgerliga maktskiftet efter valet år 2006. Centrala

figurer inom varje parti hade bjudits in och frågades ut av Fredrik Eriksson, historiker vid det Samtidshistoriska institutet. Eriksson är också redaktör för den valda upplagan som redogör för vittnesseminariet (Eriksson & Ivarsson Westerberg 2011, s. 7–9).

Seminariet handlade inte bara om vilka ambitioner koalitionen hade när samarbetet inleddes, utan också hur samarbetet ens kom till. De inbjudna företrädarna var, och vissa var fortfarande vid tidpunkten för seminariet, nyckelfigurer inom varsitt alliansparti vid tidpunkten för seminariet (Eriksson & Ivarsson Westerberg 2011, s. 10–15).

Seminariet vid Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola är relevant för uppsatsen då det redogör för vilka frågor som var viktiga för koalitionen och på vilka grunder Allians för Sveriges bildades. Det ger en inblick i, och ett annat perspektiv på, vilka idéer som drev koalitionen framåt.

2 Bakgrund

I följande del redogörs för uppsatsens bakgrund och sammanhang. Här introduceras också de valda partierna och den gemensamma partikoalitionen Allians för Sverige.

2.1 Liberalismen i Sverige

Johan Norberg, författare till boken *Den svenska liberalismens historia* (Norberg 2020, s. 29) pekar ut den österbottniska prästen Anders Chydenius (1729–1803) som den svenska liberalismens fader. Chydenius var en stark förespråkare för upplysningens idéer och som riksdagsman drev han frågor som rörde mindre statlig inblandning och mer individuell frihet i form av exempelvis tryckfrihet (Norberg 2020, s. 33–34).

Anders Chydenius är inte heller ensam, utan det finns många exempel på svenska liberaler innan 1900-talets början. Det de har gemensamt är att de inte fanns i partiorganiserad form. Det var inte förens år 1900 som det bildades ett liberalt parti i Sveriges riksdag vid namn *Liberala samlingspartiet*. Den sammanslutningen mynnade senare ut i det parti som idag heter Liberalerna. Det är också det partiet som historiskt har varit starkast kopplat till liberalism som ideologi, medan Centerpartiet och Moderaterna började beskriva sig som liberala långt senare (Nationalencyklopedin 2024c).

Följande underrubriker beskriver dagens liberala partiers historia och idéutveckling.

2.2 Allians för Sverige

Allians för Sverige, också kallat för Alliansen, grundades år 2004. Alliansen var en partikoalition mellan de borgerliga partierna Moderaterna, Liberalerna, Kristdemokraterna och Centerpartiet och var första gången som de borgerliga partierna gick till val gemensamt. När Socialdemokraterna hamnade i regeringsställning för tredje mandatperioden på raken samlade sig den borgerliga oppositionen sig, och beslutade att gå till val med en gemensam valplattform för att ta makten tillsammans. Partiledarna Lars Leijonborg (FP), Fredrik Reinfeldt (M), Göran Högglund (KD) och Maud Olofsson (C) kallade till presskonferens hemma hos Olofsson i Högfors där de förklarade sin nya samverkan (Nilsson 2019). Samtidigt skrev de en debattartikel i DN som syftade till att förklara grunderna för samarbetet. Artikelnen beskrev de gemensamma ståndpunkterna om marknadsekonomi och arbetslinjen, vilket också kom att prägla de år koalitionen satt i regering (Högglund et al. 2004).

Taktiken var alltså att använda enighet och en färdigförhandlad politik innan valet 2006 i hopp om att kunna ta makten. När de borgerliga partierna vunnit riksdagens majoritet tidigare hade det bara varit kortvarigt, och för att undvika ännu en kort regeringssejour ville man förtydliga för väljarna att Allians för Sverige var ett gemensamt regeringsalternativ med gemensam politik, trots att koalitionen bestod av fyra partier med egna politiska program (Eriksson & Ivarsson Westerberg 2012, s. 21–25). Alliansen lyckades och tog egen majoritet. Första mandatperioden präglades av lågt stöd för regeringen, och när regeringen var som svagast låg Alliansen 20 procentenheter bakom de rödgröna (Demoskop 2013).

Allians för Sverige lyckades dock vända utvecklingen och vann valet igen år 2010, dock utan egen majoritet. Det innebar att de blev tvungna att förhandla med enskilda oppositionspartier för att kunna driva igenom politik trots sin regeringsställning (Valmyndigheten 2023c). Det blev den sista mandatperioden vid regeringsmakten för koalitionen, och efter valet år 2014 efterträddes Alliansregeringen av en rödgrön motsvarighet (Valmyndigheten 2023d). Allianssamarbetet splittrades till slut efter valet år 2018 (Sveriges Radio 2019).

2.3 Moderaterna

Moderaterna är ett liberalkonservativt parti tillika Sveriges tredje största parti efter valet år 2022. Partiet har en lång historia av att vara Socialdemokraternas huvudmotståndare, och har varit det största borgerliga partiet sedan år 1979 (Nationalencyklopedin 2024a). När Moderaterna grundades år 1904 hette partiet Allmänna valmansförbundet och i partiets tidiga historia syftade partiet framför allt till att motverka radikalism och drastiska samhällsförändringar. Partiet var exempelvis mot kvinnlig rösträtt och många sociala reformer (Ljunggren 1992, s. 13–16). Även om partiet försökte förnya sig efter samlingsregeringen mellan år 1939 och 1945 lyckades Moderaterna aldrig riktigt utmana Socialdemokraterna om makten förens under högervågen på 70-talet (Ljunggren 1992, s. 100–104; 406).

Sedan andra världskrigets slut hade Moderaterna ställt sig bakom välfärdsstaten som koncept, men under slutet av 70-talet och början av 80-talet genomgick Moderaterna en ideologisk omordning som resulterade i en kritik mot välfärdsstaten. Idéprogrammet från år 1978 riktade sin udd mot de samhällsproblem som uppstod trots en växande välfärdsstat. Staten var alltså inte lösningen, utan en del av problemet. Moderaterna började därför lägga större vikt vid att driva individualistisk politik (Boréus 1994, s. 102–106).

Högervågen resulterade i ett maktskifte efter valet år 1976. Den borgerliga trepartiregeringen bestående av Moderaterna, Centerpartiet och Folkpartiet blev dock inte långvarig och splittrades år 1978. Ett nytt försök gjordes efter valet år 1979, men den regeringen sprack också fort. Det var sedan inte förens år 1991 som Moderaterna ingick i en regering igen, och då var det tillsammans med Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Den gången höll regeringen hela mandatperioden men förlorade regeringsmakten efter valet år 1994 (Nationalencyklopedin 2024a).

År 2004 bildade man partikoalitionen Allians för Sverige och mellan år 2006 och år 2014 styrde man Sverige med denna koalition. Moderaterna ledde det regeringssamarbetet, och den moderata statsministern Fredrik Reinfeldt satt som statsminister under båda mandatperioderna. De mandatperioderna präglades av jobbskatteavdrag och andra skattesänkningar. Efter åtta år i opposition år 2022 vann en partikoalition bestående av Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna en majoritet i riksdagen (ibid).

Moderaterna beskriver sig själva som liberalkonservativa. Deras liberalkonservatism kretsar kring att värna den liberala demokratin och den enskilda människans rätt till självbestämmande, men ställer sig också kritisk till drastiska samhällsförändringar. De menar att samhällsutveckling kan ske snabbt, men att den då ska värna den liberala demokratis institutioner och vara byggd på beprövad erfarenhet (Moderaterna 2021).

2.4 Centerpartiet

Centerpartiet är ett svenskt riksdagsparti och är Sveriges femte största parti. Partiet beskriver sig själva som ett liberalt och grönt parti. Centerpartiet grundades år 1910 som *Bondeförbundet*. Till en början drevs partiet av särintresse, då man ansåg att inget annat parti tog landsbygden och lantbruket på allvar. Det är också på landsbygden partiet haft sina starkaste fästen. På 50-talet tvingade urbaniseringen partiet att bredda sin politik, för att också nå potentiella stadsväljare. Det var i den svängen som Bondeförbundet blev Centerpartiet (Jonnergård 1984, s. 208–211). Historiskt har partiet befunnit sig i den politiska mitten, och varit i politiska uppgörelser med både Socialdemokraterna och de borgerliga partierna (Jonnergård 1984, s. 155–158).

Till följd av högervågen under 70-talet fick de icke-socialistiska partierna majoritet i riksdagsvalet år 1976, och Centerpartiet blev näst största parti efter Socialdemokraterna. Det ledde till att centerledaren Thorbjörn Fälldin blev statsminister i en koalition bestående av Moderaterna och Folkpartiet. Regeringen sprack dock 1978. Högerkoalitionen gjorde ett nytt försök efter valvinsten 1979,

men den regeringen sprack också. Centerpartiet var sedan med och bildade Allians för Sverige år 2004, och kom att sitta i två alliansregeringar mellan år 2006 och år 2014. Efter valet år 2018 valde Centerpartiet att stötta en socialdemokratisk regering i utbyte mot politiska reformer i en överenskommelse som kom att kallas Januariavtalet. När Moderaterna, Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna fick majoritet i riksdagen efter valet år 2022 valde Centerpartiet att gå i opposition (Nationalencyklopedin 2024b).

Sedan år 2013 är Centerpartiet ett uttalat liberalt parti. Partiet hade vid det laget länge varit en del av det borgerliga blocket, men tidigare inte använt liberalism för att beskriva sig själva och sin ideologi (Dalgard 2021). I och med idéprogrammet från år 2013, beskriver partiet sig själva som gröna liberaler, med ett tydligt fokus på decentralisering (Centerpartiet 2013).

2.5 Liberalerna

Liberalerna grundades formellt år 1900 som *Liberala samlingspartiet*. De första åren fungerade partiet bara som en sammanslutning av liberala riksdagsmän, men två år senare grundades också en landsomfattande partiorganisation vid namn *Frisinnade landsföreningen*. Under partiets första år verkade man för en allmän och lika rösträtt i Sverige, vilket man lyckades med i koalitionsregering tillsammans med Socialdemokraterna år 1919. Bara några år efter införandet av lika och allmän rösträtt splittrades partiet i två nya partier till följd av oenighet i frågan om ett alkoholförbud. De två partierna blev till slut ett igen år 1934, och det partiet kom att heta *Folkpartiet* (Nationalencyklopedin 2024c).

Liberalerna ingick i samlingsregeringen under andra världskriget men efter det satt man inte regering igen förens efter valet år 1976. Trots att man inte satt i regeringsställning under drygt trettio år, fick partiet inflytande i enskilda frågor till följd av politiska samarbeten med Socialdemokraterna. När den borgerliga trepartiregeringen sprack år 1978 bildade Liberalerna en egen regering med passivt stöd från Socialdemokraterna. Den liberala regeringen leddes av Ola Ullsten. Sedan

dess har partiet varit en del av samtliga borgerliga regeringar, och är också en del av den högerregering som fick majoritet i riksdagen efter valet år 2022 (ibid).

Liberalerna beskriver sig själva som socialliberala. Utbildningsfrågor har därmed blivit en av partiets profilfrågor då partiet lägger stor vikt vid social rörlighet och att skolan ska ge alla barn lika förutsättningar att förverkliga sig själva (Liberalerna 2022).

3 Teoretiskt ramverk

I följande del beskrivs uppsatsens teoretiska ramverk. De olika frihetsbegreppen som ligger till grund för uppsatsens idealtyper och analysapparat redogörs för och konceptualiseras.

3.1 Frihetsbegreppet

Vad innebär frihet?

Beroende på vem du frågar kommer du få väldigt olika svar. Frihet har länge varit ett välanvänt ord i politiska sammanhang, och används av de flesta politiska läger. Trots att frihet som begrepp kanske främst är förknippat med liberalism som ideologi, används frihet också flitigt av liberalismens motståndare. Att liberaler och socialister ser och använder frihet på olika sätt är därför inte någonting nytt och är i stället vedertaget.

Det som i stället är intressant är hur liberala partier använder frihetsbegreppet på olika sätt, och framför allt hur begreppet har använts över tid. Centerpartiet, Liberalerna och Moderaterna beskriver sig själva som liberala. Inom liberalismen finns det två övergripande tolkningar av frihet (Roberts 2023). I den här delen kommer dessa att redogöras för utifrån etablerade statsvetare och liberala teoretiker. Dessa två olika former av frihetsbegrepp ska ses som idealtyper, och inte som definitiva ståndpunkter. Idealtyper används för att förtydliga och överdriva ett värdeords karaktärsdrag för att synliggöra skillnader och förenkla kategorisering av hur ord som exempelvis frihet används (Brommesson s. 65–67). I denna uppsats fall är idealtyperna positiv frihet och negativ frihet.

År 1958 myntade idéhistorikern och statsvetaren Isaiah Berlin begreppen positiv frihet och negativ frihet i sin installationsföreläsning vid Oxford University, som

sedan blev en essä vid namn *Two concepts of liberty* (1958), eller *Två frihetsbegrepp* som den svenska översättningen lyder. Han såg ett behov av att tydliggöra skillnaden i hur olika typer av liberalism ser på frihetsbegreppet och dess innebörd (Berlin 2011, s. 187–190).

3.2 Positiv frihet

Det positiva frihetsbegreppet har sitt ursprung i den enskilda människans önskan om att bestämma över det egna livet. Här delar det positiva frihetsbegreppet rötter med det negativa frihetsbegreppet. Där begreppen skiljer sig åt är hur de ser på vad det innebär att vara herre över det egna livet. De som förespråkar positiv frihet menar att man kan känna sig fri, utan att faktiskt vara fri. Den faktiska friheten beskrivs som den högre friheten, och är något som alla människor har rätt att uppleva. Därför är det enligt förespråkarna legitimt att använda tvång för att befria människor från sina synliga såväl som osynliga bojor av ofrihet. Synliga bojor kan exempelvis vara ekonomiska förutsättningar och osynliga bojor handlar snarare om okunskap eller destruktiva normer. Positiv frihet handlar alltså om en strävan till att befria människor från kunskapsbrist och bristfälliga materiella förutsättningar (Berlin 2011, s. 205–210).

En liberal teoretiker som är starkt förknippad med det positiva frihetsbegreppet är John Rawls. Rawls var en amerikansk filosof och professor vid Harvard University, och är mest känd för sitt huvudverk *En teori om rättvisa* (1971) där han argumenterar för vilka två grundprinciper ett legitimt samhällskontrakt kan vila på. Rawls är ansedd som en 1900-talets viktigaste politiska filosofer (Britannica 2024).

Den första principen lyder följande: ”Alla ska ha rätt till det mest omfattande system av grundläggande friheter som är förenligt med att andra har ett liknande system av för alla lika stora friheter” (Rawls 1999, s. 76). Principen innebär att alla människor har rätt till samma rättigheter och friheter, och att alla människor ska ha lika förutsättningar att förverkliga sig själva.

Den andra principen lyder följande: ”Sociala och ekonomiska ojämlikheter ska ordnas så att de både a) rimligtvis kan väntas vara till allas fördel, och b) är knutna till befattningar och ämbeten som står öppna för alla.” (Rawls 1999, s. 76). Den andra principen handlar om att sociala och ekonomiska ojämlikheter får finnas, men att alla människor måste tjäna på att ojämlikheten finns och att samhällets ämbeten och ansvarspositioner ska vara tillgängliga för alla oavsett bakgrund. Den första principen står alltid över den andra principen vilket innebär att avsaknad av grundläggande fri- och rättigheter inte kan kompenseras av större sociala eller ekonomiska förmåner (Rawls 1999, s. 77).

Dessa principer baseras på det Rawls kallar för okunnighetens slöja, eller ursprungspositionen. Tankeexperimentet har sin grund i ett abstrakt tillstånd där man som individ inte har vetskap om sina världsliga förutsättningar. I det tillståndet behöver man komma överens om hur samhället ska ordnas, och vad som egentligen är rättvist. Rawls menar att den mest rättvisa lösningen, och det som de flesta människor hade landat i, är att ordna samhället så att det finns en garanterad lägstanivå av frihet och levnadsstandard. Rawls två rättvisepprinciper har sitt ursprung i vad människorna i tankeexperimentet hade kommit fram till (Rawls 1999, s. 145–148).

3.3 Negativ frihet

Det negativa frihetsbegreppet handlar om avsaknad av tvång från andra människor, och att man är sin egen lyckas smed. Det centrala är att andra människor eller lagar inte ska begränsa den enskilda individens rätt till att leva som den själv vill. Ett viktigt ord är just *tvång*. Det är utifrån det begreppet frihet får sin betydelse i den negativa frihetssynen. Så länge lagar eller andra människor begränsar vad man vill göra med sitt liv är man inte fri (Berlin 2011, s. 194–204).

För att tydliggöra, och särskilja den negativa friheten från den positiva friheten, använder Isaiah Berlin ett exempel. Exemplet lyder ”Den egyptiska bonden behöver kläder eller medicin före personlig frihet, men det minimum av frihet som han

behöver i dag och det större mått av frihet som han kan komma att behöva i morgon, är inte någon för honom speciell frihet, utan identisk med professorers, konstnärers och miljonärers frihet” (Berlin 2011. s. 196). Friheten Berlin syftar på är just avsaknad av tvånget. Även om den egyptiska bonden verkligen behöver kläder och medicin för att överleva, är han inte ofri utan dem. Friheten handlar inte om att ha rätt till att kunna förverkliga det man vill, utan den handlar i stället om att ingen ska kunna hindra en från att göra det. Det måste dock nämnas att en människas frihet slutar där den andra människans börjar. Var gränsen egentligen går behöver människor komma överens om sinsemellan, och därför kan en stat i någon mån vara legitim (Berlin 2011, s. 194).

Som tidigare nämnt förespråkade professor John Rawls positiv frihet. Rawls hade en professorskollega vid sitt lärosäte Harvard University som hette Robert Nozick, och när Rawls bok *En teori om rättvisa* (1971) släpptes kände Nozick ett behov av att bemöta Rawls argumentation i boken. År 1974 publicerade Robert Nozick sin bok *Anarki, stat och utopi*. Boken var ett försvar för den minimala staten, och den blev ett startskott för den politiska rörelse som kom att kallas för ”The new right” (Britannica 2024).

Robert Nozick var en stark förespråkare för negativa rättigheter. Han menar att den enda legitima staten är den minimala; alltså den politiska enhet som upprätthåller våldsmonopolet. Dock menar han att staten inte har ensamrätt på våld som syftar till självförsvar, vilket gör att medborgare kan anlita privata skyddsorganisationer för att skydda sina rättigheter. Dessa sammanslutningar kommer att konkurrera med varandra, och människor har också rätt att helt stå utanför organisationerna, och kan i stället själva stå för det egna självförsvaret. Nozick menar att det till slut bara kommer finnas en säkerhetsorganisation kvar i ett område, då den med flest medlemmar kommer förbjuda de andra från att finnas då dessa äventyrar medlemmarnas säkerhet. Det är denna sammanslutning som sedan blir den minimala nattväktarstaten i området. Som tidigare nämnt kommer det finnas människor i nattväktarstatens område som från början inte var en del av den vinnande självförvarssammanslutningen. Dessa individer kompenseras med att få ta del av nattväktarstatens skydd. I ett sådant samhälle blir medborgarens relation till staten mer som ett uttalat avtal än en typ av tvång (Nozick 2019. s. 91–108).

3.4 Operationalisering

Frihetsbegreppet har många olika innebörder. Vad frihet innebär för denna uppsats behöver därför operationaliseras (Beckman 2005, s. 24). De olika valmanifesten kommer som tidigare nämnt analyseras utifrån Berlins distinktion mellan positiv och negativ frihet. Med det sagt går det säkert att analysera partiprogrammen utifrån andra betydelser av frihet. Anledningen till att Berlins frihetsbegrepp valdes är för att den är vedertagen och relevant för att studera liberala partiers ideologiska förflyttning. Det negativa och positiva frihetsbegreppet befinner sig på två sidor av den ideologiska konfliktlinjen mellan olika liberaler. Socialliberaler pratar om positiva rättigheter i olika utsträckning medan klassiska liberaler värderar det negativa frihetsbegreppet. Samma diskussion finns inom den svenska liberalismen och borgerligheten (Moula 2022).

När valmanifesten studeras kommer jag inte bara fokusera på de meningar där frihet explicit nämns, utan också vilka politiska frågor partierna väljer att fokusera på, och hur man pratar om de valda frågorna. Om ett parti exempelvis pratar om att välfärdsstaten behöver stärkas, är det uttalandet starkt kopplat till det positiva frihetsbegreppet, samtidigt som uttalanden om sänkt skatt är kopplade till det negativa frihetsbegreppet. På det sättet kan man sortera in material i analysapparaten även om frihet som begrepp inte nämns i det valda textmaterialet. Det handlar återigen om att identifiera det underliggande.

4 Metod och material

Denna del förklarar och motiverar uppsatsens metodval för att ge en tydlig bild av hur undersökningen gick till. Materialval och avgränsningar diskuteras också.

4.1 Idéanalys

Metodval styrs ofta av uppsatsens frågeställning, och denna uppsats är inte ett undantag. Begreppet idéanalys är omfattande, och kan betyda olika saker i olika metodologiska sammanhang. Dock har alla undermetoder en sak gemensamt, och det är att de analyserar idéer och värdeladdade begrepp. Att analysera begrepp och politiska idéer i en svensk-borgerlig kontext är uppsatsens syfte. Som tidigare nämnt finns det flera sätt att använda den idéanalytiska metoden, och det som styr i vilken fåra man landar inom idéanalysen är kombinationen mellan frågeställning och syfte. Det viktiga inom idéanalysen och det som gör metoden till just idéanalys är *vad* som studeras. Så länge man studerar idéer på något sätt kan tillvägagångssättet se olika ut, och ändå vara en idéanalys (Beckman 2005, s. 9–12).

Idéanalyser är alltså intresserade av att analysera *idéer*. Begreppet idé behöver därför konceptualiseras. Ordet idé har sitt ursprung i grekiskan och är ett mycket gammalt ord som har använts inom filosofin i över 2000 år. Det som utmärker en idé är att det är en tankekonstruktion som håller över tid och präglas av stabilitet och kontinuitet. En idé kan både vara en föreställning av hur verkligheten borde vara och hur den faktiskt är (Bergström & Boréus 2012, s. 139–140)

Det finns också två typer av idéanalys när det kommer till vad en idéanalys analyserar. Antingen är idéanalysen aktörcentrerad, eller idécentrerad. Denna undersökning tillhör kategorin aktörcentrerad, då uppsatsen studerar Moderaternas, Centerpartiets och Liberalernas nutida och historiska relation till frihetsbegreppet. Även om idéen är central i undersökningen syftar uppsatsen ändå till att undersöka

hur partierna ser på, och använder, frihetsbegreppet. Uppsatsen studerar inte hur idén om frihet påverkar samhället eller partierna, utan undersökningen har sin utgångspunkt i partierna (Beckman 2005, s. 15–19).

Uppsatsen är också en kombination mellan jämförelse över tid, och jämförelse mellan flera fall. Tyngdpunkten ligger på jämförelse över tid, men förstärks av att också jämföra hur Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet skiljer sig i idéutveckling sedan deras gemensamma valmanifest från år 2006. Att inte inkludera flera fall hade varit oundvikligt, då det inte finns någon klar motsvarighet till Alliansens valmanifest från år 2006. För att tillfredsställa undersökningens syfte har en kombination konstruerats (Beckman 2005, s. 54–55).

4.2 Beskrivande idéanalys

Målet med denna uppsats är inte att påvisa orsaker eller konsekvenser till en eventuell ideologisk förändring, utan det uppsatsen undersöker är huruvida Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet använder frihetsbegreppet annorlunda vid valet år 2022 jämfört med valet år 2006. Därför är en beskrivande idéanalys väl lämpad att använda, då målet med metoden är att beskriva politiska skeenden. En beskrivande idéanalys förklarar det som inte helt sägs rätt ut i en politisk text. Den beskriver det underliggande i texten (Beckman 2005, s. 50–51). En beskrivande idéanalys refererar inte det som skrivs, utan fångar upp textens avsändares motiv och sammanhang. En sådan analys är inte heller bara en passiv observation då författaren aktivt själv behöver tolka vad som egentligen sägs i texten (Vedung 2018, s. 201–203). I denna uppsats fall handlar det om att undersöka om Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiets frihetsbegrepp har fått en förändrad innebörd sedan partiernas första gemensamma valmanifest inom Allians-samarbetet år 2006.

I sammanhanget är också analysen en begreppsanalys då uppsatsen syftar till att analysera frihetsbegreppets innebörd över tid. Partiernas använda frihetsbegrepp ska alltså klargöras, och inte vilka argument de olika partierna lägger fram för sin ståndpunkt (Beckman 2005, s. 31–35). Om fokuset hade legat på argumenten hade

det varit en argumentationsanalys, då den tekniken undersöker argumenten bakom ställningstaganden (Beckman 2005, s. 38–40). Det är inte en akademiskt svag analysteknik, men uppfyller inte uppsatsens syfte då det är själva *idéen* som ska analyseras, och inte argumenten. Uppsatsen är inte heller en innehållsanalys då det valda materialet tolkas i sin helhet, och är mer intresserad av hur orden används snarare än frekvensen av olika begrepp (Beckman 2005, s. 42–45).

Beskrivande idéanalys blir ibland kritiserad för att inte vara tillräckligt vetenskaplig. Den kritiken går att förstå, men ger inte heller en fullständig bild av vad en beskrivande idéanalys *faktiskt* är. Kritiken går ut på att ”sann” vetenskap syftar till att förklara skeenden, och man menar då att en beskrivande idéanalys inte gör det. Beskrivande idéanalys är dock en del av att förklara ett skeende. Utan en faktisk beskrivning av vad en händelse eller dokument innebär, går det inte att göra en fullständig förklaring till *varför* den sker eller ser ut som den gör (Beckman 2005, s. 49–50). Denna uppsats aspirerar inte att besvara varför en potentiell ideologisk förändring skett, utan syftar till att beskriva om en förändring skett. Här tillför uppsatsen vetenskapen, för hur ska man kunna förklara en förändring om man inte vet att den finns?

4.3 Analysapparatur

Uppsatsen avser att undersöka huruvida Moderaternas, Liberalernas och Centerpartiets frihetsbegrepp har förändrats sedan partiernas första gemensamma valmanifest inom ramen för Allians för Sverige. För att underlätta och tydliggöra analysen har två idealtyper utifrån liberala teoretiker tagits fram. Negativ frihet kopplas till nyliberalism och positiv frihet kopplas till socialliberalism.

Idealtyper eftersträvar att simplificera skillnader mellan olika idéer och synsätt på världen. Idealtyper bör förstås som ett instrument för att få klarhet i skillnader, och inte som en direkt spegelbild av hur verklighetens värderingar ser ut. Det handlar om att identifiera tendenser och skeenden med hjälp av idealtyperna (Teorell & Svensson 2007, s. 42).

Idealtyper blir som tydliga markörer som i sin tur skapar en skala mellan sig. I uppsatsens sammanhang kommer valt material analyseras utifrån det positiva och negativa frihetsbegreppet, där både begreppen blir en egen idealtyp som tydligt skiljer sig från varandra. På så vis kan materialet sorteras och analyseras på ett systematiskt och stringent sätt, då ramverket för analysen är förutbestämt. Idealtyperna i sig säger ingenting om verkligheten, utan används som instrument för att kunna analysera det valda materialet (Beckman 2005, s. 28–29; Bergström & Boréus 2012, s. 150–152).

När uppsatsens grundvalar formulerades valdes idealtyper framför dimensioner. Dimensioner används för att särskilja olika delar av ett påstående från varandra (Bergström & Boréus 2012, s. 150–151). För att lyckas med det på ett tillfredställande sätt behöver dimensionerna vara helt uttömmande; alltså omfatta hela bilden och inte vara motsägelsefulla (Beckman 2007, s. 25–29). Det blir svårt när det kommer till frihetsbegreppet. Det finns många olika definitioner av vad frihet är, så att konstruera ett analyschema med många frihetstolkningar hade varit för omfattande, men också inte varit tillräckligt tydligt då frihetsbegreppen ibland går in i varandra och därmed blir motsägelsefulla. Av den anledningen fungerar idealtyper bättre för att uppfylla uppsatsens syfte, då idealtyper är förenklingar av värdeladdade begrepp.

Analyschemat är konstruerat så att värdena på y-axeln presenterar värden som är relaterade till frihet där de negativa och positiva frihetsbegreppen skiljer sig åt. De utvalda värdena bygger på Isaiah Berlins distinktion mellan de olika frihetsbegreppen i hans text *Two concepts of liberty* (Berlin 2011, s. 191–262).

	Negativ frihet	Positiv frihet
Syn på individen	Individualism. Medborgarna är lika inför lagen.	Individualism. Större fokus på omfördelning.

Syn på frihet	Frihet från.	Frihet till.
Statens roll	Upprätthålla lag och ordning. Varje människa har eget ansvar för sitt liv.	Omfördela resurser. Sociala skyddsnät. Hög lägstanivå på levnadsstandard.

(Tabellen är konstruerad av mig)

4.4 Material och avgränsningar

Moderaternas, Liberalernas, Centerpartiets och Allians för Sveriges valmanifest från år 2022 och år 2006 utgör grunden för analysen. Det kan tyckas märkligt att Kristdemokraternas valmanifest inte också analyseras då partiet också var en del av allianssamarbetet. Anledningen till att de inte är med i materialet är på grund av att partiet inte aspirerar att vara ett liberalt parti, och uppfyller således inte uppsatsens syfte.

Tidpunkterna för manifesten valdes av olika anledningar. Valmanifestet från år 2006 var det första av tre som Allians för Sverige formulerade under sin tid som koalition. När manifestet släpptes satt de borgerliga partierna i opposition, vilket gör att man har mer frihet i sina formuleringar än vad regeringspartiet har. Alliansen kunde alltså vara mer principiella i sitt första manifest, än i de manifest som formulerades tidigare. Dessutom var manifestet en milstolpe inom svensk borgerlighet i och med att borgerligheten aldrig tidigare hade gått till val med gemensam och färdigförhandlad politik. Manifesten från år 2022 valdes på grund av att de är från det senaste riksdagsvalet vilket gör dem relevanta ur ett samtidsperspektiv.

Valmanifestens syfte är att förmedla politik och ideologi till väljare. Således är materialet väl lämpat för att analyseras utifrån syftet, då partierna tvingas att sammanfatta sig själva och sin politik på ett tydligt sätt för att nå fram till den enskilda väljaren.

Anledningen till att valmanifest valdes framför partiprogram var för att Allians för Sverige inte hade ett gemensamt partiprogram, då det var en koalition. Man hade kunnat använda Allians för Sveriges valmanifest från år 2006 och partiernas partiprogram från år 2022 som grund för en analys. Problemet är att valmanifest och partiprogram har olika syften. Exempelvis skapas valmanifest för att vinna val och förmedla delar av den politik man vill föra, medan partiprogram omfattar betydligt större politikområden. Analysen hade därför riskerat att inte bli likvärdig, då valmanifest och partiprogram trots allt är olika typer av dokument. Dessutom är partiernas nutida partiprogram också konstruerade på olika sätt, vilket också hade försvårat en systematisk process.

5 Resultat och analys

Följande del är en analys av materialet. Varje manifest har en egen underrubrik, där varje manifestets frihetsbegrepp förklaras.

5.1 Allians för Sveriges valmanifest från år 2006

Det som går som en röd linje genom Allians för Sveriges valmanifest är att koalitionen ansåg att staten stod i vägen för människors självbestämmande och frihet. Exempelvis nämner man i inledningen av valmanifestet att ”människor ska ges möjligheter och förväntas ta ansvar, för sig själv och för andra” (Allians för Sverige 2006, s. 2). Citatet har klara tendenser av det negativa frihetsbegreppet då man påtalar att staten stod i vägen för det mänskliga självbestämmandet, och att individens ansvar för det egna livet hade ökat vid ett maktskifte. Citatet är dessutom plockat under rubriken ”Ge enskilda människor och familjer mer att säga till om”, och det stycket genomsyras av att just självbestämmandet skulle öka. Allians för Sverige menar att det är den enskilda människan som har ansvar för det egna livet och att staten inte ska stå i vägen för henne (ibid).

Under underrubriken ”Vitalisera demokratin” (Allians för Sverige 2006, s. 5) berör valmanifestet den enskildas rättigheter gentemot staten. Det går att läsa in både det positiva och negativa frihetsbegreppet i texten då stycket berör individens självbestämmande i relation till staten. Den negativa tolkningen av stycket bygger på att texten fastslår att alla människor ska ha makt över centrala beslut i sina liv, och att staten inte ska ha rätt att komma in och styra. Det positiva frihetsbegreppet går också att läsa in i stycket, men är inte lika starkt närvarande som det negativa frihetsbegreppet är. Det är först i slutet av texten som Allians för Sverige skriver om att alla myndighetsjobb ska baseras på de sökandes kompetens snarare än socioekonomisk bakgrund, vilket i sig är ett tydligt positivt synsätt, även om det negativa frihetsbegreppet nödvändigtvis inte är oenigt med förslaget.

Manifestet går ofta in på att statliga avregleringar är bra för både det gemensamma, och för den enskilda individen. Exempelvis under rubriken ”Fler jobb och fler företag” (Allians för Sverige 2006, s. 6–9). Där utlovar Alliansen att man vill göra det enklare att anställa genom sänkta eller borttagna arbetsgivaravgifter, men också avskaffa krångliga regler. Samtidigt ville Alliansen också öppna upp arbetsförmedlingsuppdraget till ickestatliga aktörer såsom företag i syfte att effektivisera processen från arbetslöshet till arbete och därigenom sänka arbetslösheten. Det mest intressanta i sammanhanget är dock att de använder negativa frihetsargument i form av lägre skatter och färre regler, för ett positivt syfte. De menar alltså att det gemensamma och välfärden får mer pengar till social trygghet och omfördelning genom reformer som präglas av det negativa frihetsbegreppet (ibid).

Andra halvan av manifestet berör främst den offentliga sektorn i form av exempelvis skolpolitik och annan välfärdspolitik. Allians för Sverige argumenterar för att stärka välfärdsstaten, vilket är ett positivt synsätt. Här återkommer samma argumentation som redogjordes för i föregående stycke; alltså rättfärdiga negativa frihetsreformer med positiva frihetsargument. Koalitionen menar att en välfungerande och tillgänglig välfärd för alla människor i Sverige bör präglas av valfrihet och privata alternativ. Valfrihet och privata alternativ innebär att företag och stiftelser också får lov få ersättning från det offentliga för att bedriva vård och skola. Att man som individ själv får välja vem som ska ge en vård har en tydlig klang av det negativa frihetsbegreppet (Allians för Sverige 2006, s. 15–22). Dessutom argumenterar Alliansen för att konkurrens stärker vården i stort över hela landet. Med konkurrens menar de att privata aktörer såväl som regioner kan konkurrera med varandra och enligt den fria marknadens principer ta fram bästa möjliga vård till bästa möjliga pris. Där blir den enskilda individen ansvarig för att välja den vårdaktör som passar en själv bäst. Även denna argumentation är präglad av rättfärdigandet av negativa reformer genom positiv argumentation (Allians för Sverige 2006, s 19).

5.2 Moderaternas valmanifest från år 2022

Moderaternas valmanifest från år 2022 handlar till stor del om att presentera sig som ett regeringsdugligt alternativ till den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Stor vikt läggs vid att förklara socialdemokratiska misslyckanden, och vilka åtgärder Moderaterna vill vidta för att lösa samhällsproblem.

Den mest centrala aktören för att komma till bukt med samhällsproblemen är staten. Att utökade statliga befogenheter uppvisas som ett sätt för människor att nå frihet är i de flesta fall klara tecken på att det är det positiva frihetsbegreppet som åsyftas. Så är det även i detta fall, även om valmanifestet lägger stor vikt vid att motarbeta kriminaliteten, och att staten har en central del i den kampen. Att argumentera för att staten måste bli bättre på att motarbeta kriminalitet kan också vara ett sätt att argumentera för negativ frihet. I Moderaternas fall handlar det dock bara inte om att värna en potentiell nattvaktarstat från kriminella, utan staten som lösning är också central i många andra delar av manifestet. I de fallen handlar det inte heller sällan om att öka statens befogenheter.

Ett exempel på det är den kriminalpolitiska delen i valmanifest. Där lyfts förslag som exempelvis visitationszoner, omvänd bevisbörda för att kunna beslagta gängkriminellas egendom och göra det straffbart att vara med i ett kriminellt gäng. Dessa åtgärder ökar statens befogenheter och ger större insyn i den enskilda människans privatliv. Lagändringarna rättfärdigas dock med att laglydiga medborgares frihet ökar om staten får dessa ytterligare verktyg. Målet med uppsatsen är inte att analysera huruvida laglydigas frihet ökar om vissa förslag träder i kraft, utan det som analyseras är vilken innebörd Moderaternas frihetsbegrepp har. Det negativa frihetsbegreppet saknas i Moderaternas kriminalpolitik, då partiet vill ha en mer omfattande och auktoritär stat för att kunna mota bort gängkriminaliteten (Moderaterna 2022, s. 10–15).

När det kommer till den ekonomiska politiken är frihetsbegreppet till stor del tydligt negativt laddat. Moderaterna argumenterar för att lägre skatter ger mer självbestämmande, och att det är bra för både välfärdsstaten och individen. Här

används dessutom samma argumentation som Allians för Sverige använde i sitt valmanifest från år 2006. Moderaterna, likt Allians för Sverige, använder det positiva frihetsbegreppet för att rättfärdiga negativa frihetsreformer i form av exempelvis mindre byråkrati och sänkta skatter (Moderaterna 2022, s. 4–9).

Dock finns det en intressant del av det ekonomiska programmet som berör energipolitiken. Slutet av mandatperioden innan valet år 2022 präglades till stor del av inflation och höga elpriser. Denna del i valmanifestet syftar till att förklara Moderaternas svar på hur man kan lindra medborgarnas ekonomiska svårigheter. Lösningarna som presenteras är statligt finansierade högkostnadsskydd för elräkningar, men också att staten behöver öka den planerbara produktionen av el och energi. Denna del av det ekonomiska programmet skiljer sig från resten av den ekonomiska delen. Här presenterar Moderaterna staten som en central del i att hålla nere priserna på el. Det är ett tydligt exempel på det positiva frihetsbegreppet, då man tänker att medborgare får ett starkare självbestämmande och en mer säker privatekonomi om staten aktivt hjälper dem (Moderaterna 2022, s. 6).

Den del av manifestet som berör välfärd präglas starkt av det positiva frihetsbegreppet. Moderaterna vill stärka välfärdsstaten, och presenterar flera ekonomiska satsningar för att den ska fungera bättre. Det finns fortfarande punkter som betonar valfrihet, men nyanseras också med att bara seriösa företag och stiftelser borde få bedriva välfärdsverksamhet. Att medborgare själva får välja sin välfärd har drag av det negativa frihetsbegreppet, men den välfärd som medborgare kan välja är skapad efter statens egna regleringar och kvalitetskontroller, vilket går emot det negativa frihetsbegreppet (Moderaterna 2022, s. 30–37).

5.3 Liberalernas valmanifest från år 2022

Liberalernas valmanifest handlar till stor del om att presentera lösningar på upplevda samhällsproblem såväl nationellt som internationellt. Även om principiella ståndpunkter presenteras är manifestet tydligt sakpolitiskt inriktat. Liberalerna framställer sig som tydliga motståndare till den socialdemokratiska

regeringen, och vill göra klart för väljarna att en röst på Liberalerna också är en röst för en borgerlig regering.

Programmet präglas till stor del av det positiva frihetsbegreppet, vilket i sig kanske inte är förvånande då Liberalerna är ett uttalat socialliberalt parti. Exempelvis kretsar stora delar av programmet om olika välfärdsfrågor. Ingångsvärdet i de välfärdsfrågorna handlar inte heller om att banta staten, utan manifestet innehåller snarare nya lagförslag som syftar till att förbättra välfärden i form av både omstruktureringar och mer pengar.

Exempelvis handlar skoldelen i manifestet nästan uteslutande om olika satsningar eller reformer de vill göra för att nå en bättre skola. Att skolan är offentligt finansierad genom skatt är viktigt för Liberalerna. Partiet betonar att jämlika förutsättningar i form av avgiftsfri skola är fundamentalt för att skapa frihet för den enskilda individen. Det är ett tydligt positivt sätt att se på statens roll i samhället; att frihet bygger på omfördelning genom den offentliga sektorn (Liberalerna 2022, s. 3–4).

Partiet resonerar likadant när det kommer till den integrationspolitiska och kriminalpolitiska delen av manifestet. Liberalerna målar upp segregation som ett stort samhällsproblem, och deras lösning på problemet är en starkare stat. Exempelvis vill de ge polisen ytterligare befogenheter både i form av nya lagar, och nya vapen. Det är klara drag av det positiva frihetsbegreppet, då partiet menar att människorna blir fria genom omfördelning och statliga åtgärder (Liberalerna 2022, s. 5–8).

Samtidigt skriver liberalerna följande i den integrationspolitiska delen: ”Riktig förändring börjar underifrån. Därför ska vi stötta förortens demokrater, feminister och företagsamma människor.” (Liberalerna 2022, s. 5). Citatet sticker ut i sammanhanget, då det betonar ett negativt synsätt på hur människors liv kan bli bättre. Citatet pekar på att riktig förändring sker genom människors oberoende från staten. Samtidigt vill partiet stötta upp dessa organisationer eller individer, vilket är en ödmjuk men samtidigt positiv inställning till statens roll för att komma till bukt med segregationen. Även om den viktigaste förändringen sker genom människor,

pekar Liberalerna på att staten fortfarande kan stötta dessa människor. På det sättet är inte citatet helt och hållet laddat med det negativa frihetsbegreppet då staten fortfarande är central för förändringen.

Den ekonomiska delen av valmanifestet är det som har tydligast koppling till det negativa frihetsbegreppet. Avsnittet består till stor del av att argumentera för och berätta om skattesänkningar man vill göra. De rättfärdigar dock sina skattesänkningar på samma sätt som Allians för Sverige gjorde; alltså att skattesänkningar kommer minska arbetslösheten och på det sättet inkassera mer till statskassan. Man använder alltså positiva frihetsargument för att berättiga negativa frihetsreformer (Liberalerna 2022, s. 11–12).

Demokratidelen av manifestet är den otydligaste delen när det kommer till att identifiera det positiva och negativa frihetsbegreppet. Sektionen innehåller tydliga ställningstaganden för vad frihet är och hur det skapas. Det som skapar otydlighet är att båda frihetsbegreppen används och legitimeras. Partiet skriver att man vill satsa på public service för medborgarens skull och att staten ska fortsätta finansiera kultur, vilket är två tydliga ställningstaganden för det positiva frihetsbegreppet. Samtidigt skriver Liberalerna också att samhället är större än staten. Med det menar de att civilsamhället är en viktigare grundförutsättning för demokratin än vad staten är. Det är ett negativt synsätt (Liberalerna 2022, s. 15–16).

Sammanfattningsvis kan man hävda att manifestet i stort speglar det positiva frihetsbegreppet, även om det negativa frihetsbegreppet förekommer i vissa sektioner.

5.4 Centerpartiets valmanifest från år 2022

Centerpartiets valmanifest betonar Centerpartiets roll som mittenparti, och programmet präglas av en lång inledning som förklarar vilka partiet är och vilka huvudfrågor de går till val på. Inledningen präglas starkt av det positiva frihetsbegreppet då man tydligt tar ställning för en likvärdig välfärd över hela landet. Just ordet likvärdig används för att beskriva målet med deras skolpolitik

(Centerpartiet 2022, s. 4–7). En likvärdig skola som är offentligt finansierad är starkt förknippad med det positiva frihetsbegreppet, då man menar att frihet nås genom förmåner som staten tillhandahåller till sina medborgare.

En annan viktig del av programmet är när Centerpartiet ofta skriver om vikten av småföretag, och att det måste bli enklare att vara småföretagare i Sverige. Centerpartiet argumenterar för att lyckade småföretag kan stävja arbetslösheten. För att få fler att våga starta företag och för att få fler småföretag som överlever anser partiet att skatten på företagande behöver sänkas i kombination med färre regler och mindre byråkrati (Centerpartiet 2022, s. 15–17). Att verka för lägre skatter och mindre regler som begränsar vad människor får göra är ett steg i det negativa frihetsbegreppets riktning. Centerpartiet framställer staten som ett hinder som minskar förekomsten av småföretag, och att det missgynnar Sveriges ekonomi och välfärd i stort. I samma del argumenterar Centerpartiet för vikten av arbetskraftsinvandring vilket också pekar ut den nuvarande staten som ett hinder för både potentiella arbetskraftsinvandrare och svensk ekonomi i stort (Centerpartiet 2022, s. 17).

I delen som berör hushållens ekonomi framkommer det att Centerpartiet ser lägre skatter och mindre regler som en universallösning för att stärka medborgarnas ekonomi under en tid av inflation och krig. Det är inte heller så att Centerpartiets enda argumentet för skattesänkningar är att det är bra för samhället i stort, utan ett annat argument är att lägre skatter ökar den personliga friheten för individen. Centerpartiet skriver: ”Men sänkt skatt handlar om mer än så; det är också en fråga om personlig frihet, om självbestämmande över frukterna av ens eget arbete.” (Centerpartiet 2022, s. 17). Det är ett tydligt ställningstagande för det negativa frihetsbegreppet då skatt framställs som ett tvång som man behöver minska.

Manifestets vård och omsorgsdel präglas till stor del av satsningar man vill göra. Centerpartiet anser att välfärdsstaten behöver växa för att tillfredsställa medborgarnas behov på ett bättre sätt. På det sättet är hela det avsnittet fyllt av det positiva frihetsbegreppet då man menar att staten är den som ska finansiera allas vård, och att individerna själva möjligen kan få välja vårdgivare, men inte vad man faktiskt betalar i och med att skatten är tvångsmässig. Centerpartiets välfärdspolitik

präglas av och rättfärdigas med det positiva frihetsbegreppet (Centerpartiet 2022, s. 19–20).

Det sista avsnittet i manifestet heter ”Ge kraft åt varje människa”. I det avsnittet skriver Centerpartiet om sin syn på människan, och vilken funktion staten ska ha i varje individs liv. Den delen betonar positiv frihet genom välfärdstjänster och ett starkare samhällskontrakt, men framför allt att statens främsta roll är att inte stå i vägen för individen mer än nödvändigt (Centerpartiet 2022, s. 24–25). Medborgaren förväntas alltså att både forma, och samtidigt ta ansvar, för det egna livet. Det blir lätt ett motsägelsefullt förhållningssätt till de olika frihetsbegreppen, då båda används och rättfärdigas.

Sammanfattningsvis präglas Centerpartiets valmanifest från år 2022 till stor del av det negativa frihetsbegreppet när det kommer till ordval och hur man kommunicerar med väljaren. Man förmedlar en bild av att det negativa frihetsbegreppet är den *faktiska* friheten, och argumenterar för att människans frihet begränsas av tvång. Samtidigt argumenterar man för en välfärdsstat, och att den ska vara skattefinansierad. Partiet vill också stärka den i vissa avseenden. Även om partiet argumenterar för det negativa frihetsbegreppet finns det positiva frihetsbegreppet alltid underliggande.

6 Slutsats och diskussion

Den här delen av uppsatsen förklarar och summerar hur resultatet besvarar frågeställningen. Andra infallsvinklar och eventuella svagheter diskuteras också i diskussionen.

6.1 Slutsats

Uppsatsens syftar till att undersöka huruvida Moderaternas, Centerpartiets och Liberalernas frihetsbegrepp förändrats sedan Allians för Sveriges gemensamma valmanifest från år 2006. Valmanifesten har klassificerats utifrån ett analyschema med idealtyper. Både idealtyperna och analyschemat bygger på det positiva och det negativa frihetsbegreppet.

Utifrån det valda materialet kan man identifiera tendenser som pekar på att samtliga partiets frihetsbegrepp förändrats sedan det gemensamma valmanifestet från år 2006. För att förstå förändringen i undersökningens sammanhang behöver man också förstå idealtypernas roll i uppsatsen. De syftar till att simplificera skillnader mellan olika idéer. I detta fall handlar det om olika frihetsbegrepp. Även om idealtyperna används för att klargöra skillnader mellan olika begrepps innebörd i det valda materialet, har inte något valmanifest varit helt fullt av varken det positiva eller negativa frihetsbegreppet. Det går dock att utkristallisera att valmanifesten från år 2022 visar på att en förändring i en mer positiv riktning har skett, och att Allians för Sveriges valmanifest från år 2006 hade en större prägel av det negativa frihetsbegreppet än vad de från år 2022 hade.

Det märks både utifrån hur frihet som begrepp används, men också genom synen på välfärdsstaten och dess funktion i medborgarnas liv. Allians för Sverige betonar ofta och mycket att frihet uppnås genom sänkta skatter och mindre regler. De ansåg att staten är sekundär när det kommer till att göra människors liv bättre, och menade

i stället att mer självbestämmande över egna medel förbättrar människors liv. Den bästa hjälpen man kan få är den hjälp man kan ge sig själv. Samtidigt måste man nämna att Allians för Sveriges valmanifest vill stärka välfärdsstaten och värdesätter dess existens. Som tidigare nämnt finns båda frihetsbegreppen i alla valmanifest, men i olika utsträckning.

Det intressanta är att framför allt Allians för Sveriges manifest från år 2006, men också de övriga manifesten från år 2022, använder positiva frihetsargument för att rättfärdiga negativa frihetsreformer. Tesen är att sänkta skatter inte bara ökar den individuella friheten, utan också stärker välfärdsstaten, vilket i sin tur ökar den individuella friheten. Man tänker nämligen att låga skatter minskar arbetslöshet och får fler människor i arbete vilket både minskar statens utgifter samtidigt som det ökar statens inkomster.

Som tidigare nämnt, användes samma argumentation också i de andra valmanifesten om än i mindre omfattning. De delar som tydligast präglas av det negativa frihetsbegreppet i manifesten från år 2022, var de ekonomiska delarna. Där argumenterade samtliga partier för att sänkt skatt ökar individens självbestämmande, och att det är eftersträvänsvärt. Det är inte heller bara skatterna som ska sänkas, utan även byråkratin som försvårar för småföretagare. Även om de åtgärderna framför allt rättfärdigas med att de också hade stärkt det offentliga genom minskade utgifter i form av bidrag, är åtgärden i sig själv negativ, då individens självbestämmande och frihet från tvång ökar.

Där förändringen är som tydligast är i välfärdsdelarna av manifesten. I Allians för Sveriges manifest är koalitionen tydlig med att välfärden ska vara offentligt finansierad, men lägger också stor vikt vid och argumenterar för valfrihet inom välfärden. På det sättet tog Alliansen tydligt ställning mot att staten ska vara den enda som får tillhandahålla vård, och vill i stället ha en välfärd som präglas av människors fria val och mångfald. Även om de ville att vården skulle vara fortsatt skattefinansierad, är ställningstagandet präglad av det negativa frihetsbegreppet därför individens självbestämmande stärktes i kombination med att statens roll i den enskildes liv minskade. Det är inte så att valmanifesten från år 2022 helt och hållet tar avstånd från valfrihet inom välfärden, men partierna argumenterar inte

lika starkt för dem som Allians för Sverige gjorde. Den största skillnaden är att alla partier, med Liberalerna i spetsen, vill höja kraven för de aktörer som vill bedriva skolverksamhet. Samtliga partier vill fortsatt tillåta vinster i välfärden, men vill sålla bort de aktörer som inte levererar god välfärd. Det är en klar svängning från valmanifestet från år 2006 där man inte berör hur valfrihet i välfärden ska regleras på ett närmare sätt, utan där de snarare betonar vikten av valfrihet för individens skull.

Det finns också gradskillnader i hur långt bort från det negativa frihetsbegreppet de olika partierna har gått sedan det gemensamma valmanifestet från år 2006. Centerpartiet är det parti som använder det negativa frihetsbegreppet mest, och nämner flera gånger att samhället är större än staten. Centerpartiet pekar på att mindre regler och mer frihet är ett universalmedel mot samhällsproblem. Med Centerpartiets tydliga fokus på vad småföretag och den enskilda individen kan åstadkomma både för sig själv och för samhället, är det klart att partiet har det valmanifest som allra starkast präglas av det negativa frihetsbegreppet.

Liberalerna nämner ofta frihet, och har det som utgångspunkt i flera resonemang i sitt valmanifest. Det frihetsbegrepp som oftast åsyftas är det positiva frihetsbegreppet, då partiet menar att frihet uppnås genom ekonomisk omfördelning och statliga tjänster. Exempelvis är skolpolitiken en hjärtefråga för partiet då de ser skolan som en utjämnande institution där eget slit går före börd. Man kan nästan tro att det är Rawls själv som ligger bakom den delen av manifestet, då delen tydligt betonar det positiva frihetsbegreppet. Liberalerna resonerar dock på ett negativt sätt i framför allt den ekonomiska politiken, men också i frågor som rör civilsamhället och integration.

Moderaterna är det parti som använder det negativa frihetsbegreppet minst år 2022. Det kan tyckas märkligt, då den före detta alliansledaren tillika före detta moderata statsministern Fredrik Reinfeldt var galleonsfigur för Alliansens skattesänkningar. Det är inte så att Moderaterna inte längre vill sänka skatten eller återupprätta arbetslinjen, utan skillnaden är att de inte betonar det lika mycket längre. I Allians för Sveriges valmanifest var individen mer i fokus än i Moderaternas manifest från år 2022. Det senare valmanifestet kretsar mer kring staten och vad staten kan göra

för att individens frihet ska öka. Den typ av individualism tar sig i uttryck av långtgående statliga befogenheter när det kommer till kriminalpolitik och inflationsbekämpning. Moderaterna tror inte att individen kan ta ansvar för sitt liv i samma utsträckning som Alliansen gjorde.

Sammantaget har alltså Moderaternas, Liberalernas och Centerpartiets frihetsbegrepp förändrats i olika utsträckning. I Allians för Sveriges valmanifest från år 2006 var individen och vad hon kan göra för sin livssituation i fokus. Valmanifesten från år 2022 är i stället mer fokuserade på staten, och vad den kan ge medborgarna för att deras frihet ska öka. Skillnaderna får dock inte upplevas som markanta. Alla manifest tar tydligt ställning för välfärdsstaten och ekonomisk omfördelning vilket är ett positivt ställningstagande. Det som skiljer Allians för Sveriges manifest från manifesten från år 2022 är att de senare manifesten inte använder det negativa frihetsbegreppet lika mycket som Alliansen gjorde.

6.2 Diskussion

Denna uppsats syftar inte till att förklara vad det är som har förändrat de liberala partiernas frihetsbegrepp, utan undersöker i stället om en förändring överhuvudtaget har skett. Det finns flera olika teorier till varför partier ändrar uppfattning eller förändrar sin politiska kommunikation, och den vanligaste anledningen till det är sviktande väljarstöd. Utan att analysera det vidare kan det också nämnas i sammanhanget att de liberala partiernas väljarstöd har minskat sedan Allians för Sveriges valmanifest från år 2006. Det går inte att utesluta att det finns ett samband mellan idéutvecklingen och det lägre väljarstödet. Att undersöka ett potentiellt samband är en naturlig fortsättning av undersökningen.

Idéanalys som metod styrs mer av det som studeras snarare än hur man studerar det. Målet med uppsatsen var att studera huruvida de liberala partiernas frihetsbegrepp förändrats, och utefter det valdes den metod som ansågs vara mest lämplig för att kunna besvara frågeställningen. Således hade tillvägagångssättet för denna undersökning kunnat se helt annorlunda ut, och andra idéanalytiska metoder hade

kunnat appliceras. Andra idéanalytiska metoder hade säkert kunnat landa i olika slutsatser och det behöver nämnas i sammanhanget. Det man dock behöver vara medveten om är att de också antagligen haft en annorlunda frågeställning och studerat andra delar av idéutvecklingen än vad denna uppsats gör. Exempelvis hade en idéanalytisk argumentationsanalys i sammanhanget kretsat mer kring vilka argument som läggs fram från de valda partierna än att identifiera underliggande frihetsbegrepp. En argumentationsanalys av Sveriges liberala partiers idéutveckling är säkert relevant, men tillfredsställer inte uppsatsens syfte.

Allians för Sverige bestod inte bara av liberala partier, utan också av det konservativa partiet Kristdemokraterna. Även om partiet var och är mycket litet i relation till de liberala partiernas samlade väljarstöd, har de förstås haft en påverkan för Allians för Sveriges förda politik. Det kan tyckas märkligt att bara utelämna ett före detta alliansparti ur analysen, men det finns flera anledningar till det. För det första hävdar inte Kristdemokraterna att de är ett liberalt parti. Att analysera partiet utifrån de valda kriterierna hade inte varit rättvist då partiet har andra ideologiska utgångspunkter än vad de övriga partierna har. Moderaterna, Liberalerna och Centerpartiet delar förstås inte samma ideologi fullt ut, men samtliga partier aspirerar åtminstone att vara liberala. Det gör inte Kristdemokraterna. En annan anledning till att Kristdemokraterna utelämnades ur undersökningen är för att uppsatsen inte kan vara oändligt stor. I början av processen fanns det goda anledningar till att göra en avgränsning av vilket material som egentligen skulle analyseras i hänsyn till uppsatsens storlek.

Till följd av ovan nämnda anledningar måste det därför nämnas att resultatet hade kunnat se annorlunda ut om även Kristdemokraterna inkluderades i analysen. Det hade dock varit svårt att inkludera Kristdemokraterna i uppsatsen utan att förändra dess syfte vilket också förklarar varför partiet valdes bort.

7 Referenser

Andersson, J., Olsen, N. (2023). Introduction: libertarianism in the Nordics since the 1980s. *Journal of Political Ideologies*, 28(3), 319–333. <https://doi.org/10.1080/13569317.2023.2249634> (hämtad 2024-05-13).

Allians för Sverige. (2006). *Fler i arbete – mer att dela på*. <https://snd.se/sv/vivill/party/all/v/2006> (hämtad 2024-04-18).

Beckman, L. (2005). Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer. Santérus.

Bergström, G., Boréus, K. (2012) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (3. uppl.). Studentlitteratur.

Berlin, I. (2011). *Essäer om frihet*. [Ny, utök. utg.]. Timbro.

Boréus, K. (1994). *Högervåg: Nyliberalism och kampen om språket i svensk debatt 1969–1989*. Tidens förlag.

Britannica. (2024). *John Rawls*. <https://www.britannica.com/biography/John-Rawls> (hämtad 2024-04-11)

Britannica. (2024). *Robert Nozick*. <https://www.britannica.com/biography/Robert-Nozick> (hämtad 2024-04-11)

Brommesson, D. (2007). *Från Hanoi till Bryssel: Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969–1996*. Santérus Förlag.

Centerpartiet. (2013). *En hållbar framtid: våra idéer gör skillnad*. https://www.centerpartiet.se/download/18.30dab7701820ef4638c2183/1659437352027/Id%C3%A9program_En_h%C3%A5llbar_framtid-2022.pdf (hämtad 2024-04-09).

Dalgard, H. (2021). ”Centerpartiets inre ideologiska liv”. *Smedjan*. 3 augusti. <https://timbro.se/smedjan/centerpartiets-inre-ideologiska-liv/> (hämtad 2024-04-09).

Demoskop. (2013). "Demoskops väljarbarometer".
<https://web.archive.org/web/20161119182441/http://www.demoskop.se/wp-content/uploads/2013/09/V%C3%A4ljarbarometer-%C3%96ver-tid-1990-Sept2013.pdf> (hämtad 2024-04-05).

Eriksson, F., Ivarsson Westerberg. (2012). *Rivstart för Sverige – Alliansen och maktskiftet 2006*. Samtidshistoriska institutet.

Hägglund, G., Leijonborg, L., Olofsson, M., Reinfeldt, F. (2004). "Vi ska befria kvinnorna från kollektivismen". *Dagens Nyheter*. 30 augusti.
<https://www.dn.se/arkiv/debatt/vi-ska-befria-kvinnorna-fran-kollektivismen-forsta-fyrpartiutspelet-i-kampen-for-maktskifte-breddad/> (hämtad 2024-04-04).

Jonnergård, G. (1985). *Så blev det Centerpartiet: Bondeförbunds- och centeridéerna från fyrtioalet fram till 1960*. LT.

Liberalerna. (2022). *Frihet i globaliseringens tid Liberalernas partiprogram*.
<https://www.liberalerna.se/wp-content/uploads/liberalernas-partiprogram-2022-1.pdf> (hämtad 2024-04-09).

Linder, PJ. -A. (2004). Bilda en borgerlig valallians. *Svenska Dagbladet*. 30 maj.
<https://www.svd.se/a/b3f57fe2-fd76-3ff2-aa0b-259742210f8a/bilda-en-borgerlig-valallians> (hämtad 2024-05-20)

Ljunggren, S.-B. (1992). *Folkhemskapitalismen: högerens programutveckling under efterkrigstiden*. Tiden.

Liberalerna. (2022). *Maktskifte för ett nytt Sverige*.
<https://www.liberalerna.se/program-och-rapporter> (hämtad 2024-05-06).

Moderaterna. (2021). *Frihet och ansvar: Ett moderat idéprogram för 2020-talet*.
https://moderaterna.se/app/uploads/2022/01/Ideprogram_digitalt_9dec.pdf
(hämtad 2024-04-08).

Moderaterna. (2022). *Så får vi ordning på Sverige: Moderaternas valmanifest 2022*.
<https://moderaterna.se/nyhet/moderaternasvalmanifest/> (hämtad 2024-05-02).

Moula, P. (2022). ”Om S gör som L är borgerligheten riktigt illa ute”. *Liberal debatt*. 26 december. <https://www.liberaldebatt.se/2022/12/om-s-gor-som-l-ar-borgerligheten-riktigt-illa-ute/> (hämtad 2024-04-18).

Nationalencyklopedin. (2024c) *Centerpartiet*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/centerpartiet> (hämtad 2024-04-08).

Nationalencyklopedin. (2024b) *Liberalerna*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/liberalerna> (hämtad 2024-04-09).

Nationalencyklopedin. (2024a). *Moderata samlingspartiet*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/moderata-samlingspartiet>
(hämtad 2024-04-08).

Nilsson, O. (2019). ”15 år efter mötet i Högfors – litet hopp för Alliansen”.
Folkbladet. 29 augusti. <https://www.folkbladet.nu/2019-08-29/15-ar-efter-motet-i-hogfors-litet-hopp-for-alliansen> (hämtad 2024-05-05).

Norberg, J. (2020). *Den svenska liberalismens historia*. Tredje upplagan. Timbro förlag.

Nozick, R. (2019). *Anarki, stat och utopi*. 5. uppl. Timbro förlag.

Rawls, J. (1999). *En teori om rättvisa*. Daidalos.

Roberts, J. (2023). Isaiah Berlin’s Two Concepts of Liberty: Negative and Positive Liberty. *The Collector*. 11 november. <https://www.thecollector.com/isaiah-berlin-two-concepts-of-liberty/> (hämtad 2024-03-27).

Sveriges Radio. (2019). *Partierna i Alliansen kommer inte överens*.
<https://sverigesradio.se/artikel/7084031> (hämtad 2024-05-20)

Teorell, J. och Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. Liber.

Valmyndigheten. (2023b). *”Valresultat 2006”*.
<https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2010/valresultat.html>
(hämtad 2024-05-20).

Valmyndigheten. (2023c). *”Valresultat 2010”*.
<https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2010/valresultat.html>
(hämtad 2024-04-05).

Valmyndigheten. (2023d). *”Valresultat 2014”*.
<https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2014/valresultat.html>
(hämtad 2024-05-15).

Valmyndigheten. (2023a). *”Valresultat 2022”*.
<https://www.val.se/valresultat/riksdag-region-och-kommun/2022/valresultat.html>
(hämtad 2024-05-20).

Vedung, E. (2018). ”Fyra typer av statsvetenskaplig idéanalys”, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 120(2), s. 197–235.